

ІНДИВІДУАЛЬНО ПСИХОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ СФЕРИ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 159.922.76-056.264:615.851

Бевз Лариса Броніславівна,
студентка, спеціальність 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. У статті розглянуто проблему порушення мовленнєвого розвитку учнів молодшого шкільного віку. Зазначено, що сучасний і перспективний аспект вивчення питання структури мовленнєвого дефекту в дітей із порушенням мовлення визначається тісним зв'язком процесів розвитку мовленнєвої та пізнавальної діяльності дитини. Зауважено, що мовленнєвий розвиток безпосередньо пов'язаний із психічним розвитком у цілому, тому найбільш часто в дитини мають місце змішані порушення психомовленнєвого розвитку.

Ключові слова: психічний розвиток, мовленнєвий розвиток, учні молодшого шкільного віку

Актуальність дослідження. Мовленнєвий розвиток учнів молодшого шкільного віку є одним із головних завдань сучасної початкової школи. Його актуальність визначається соціальною значущістю проблематики, що зумовлює важливість формування комунікативної компетенції в молодших школярів, яка передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності та культурою мовлення й створює фундамент для освіти протягом усього життя.

Аналіз досліджень. Сьогодні про важливість вивчення мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку свідчать численні дослідження науковців (В. Бадер, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Р. Лалаєва, О. Логінова, Л. Парамонова, О. Савченко, Т. Ладигенська, О. Смовська, Л. Спірова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.).

Проблема мовленнєвого недорозвитку висвітлюється в сучасних наукових дослідженнях (О. Гопіченко, Н. Голуб, Г. Каше, Р. Левіна, І. Мартиненко, Є. Соботович, В. Тищенко, Т. Туманова, Т. Філічева, Г. Чиркіна, М. Шеремет, С. Шаховська тощо).

Мета статті – визначити та проаналізувати сучасний стан проблеми порушень мовленнєвого розвитку учнів молодшого шкільного віку .

Завдання статті: На основі опрацьованих наукових джерел здійснити аналіз стану проблеми порушень мовленнєвого розвитку учнів молодшого шкільного віку

Виклад основного матеріалу. Ступінь порушення мовлення відіграє особливу роль в соціальному становленні молодших школярів і визначає здібності дитини до оволодіння знаннями, уміннями й навичками в процесі навчання і виховання в школі. А також здоров'я дитини, її соціально-психологічна адаптація, нормальне зростання й розвиток визначаються переважно середовищем, у якому вона живе. Для дітей молодшого шкільного віку цим середовищем є школа, оскільки 70% активного часу учнів пов'язано саме з нею (Полька, Н., 2008).

Якісні знання, які дітям необхідно набути в школі, закладаються на початку шкільного навчання, і не завжди рівень мовленнєвого розвитку першокласників відповідає вимогам, які висуває дітям школа (Журавльова, Л., 2016). Кількість дітей, які не готові до шкільного навчання, в аспекті мовленнєвого розвитку збільшується.

У дітей із порушеннями мовлення спостерігаються значні труднощі набуття навичок зв'язного контекстного мовлення, що зумовлено недорозвиненістю різних компонентів мовної системи (фонетико-фонематичних, лексичних, граматичних).

Порушення фонетико-фонематичного сприйняття призводить до того, що дитина не сприймає на слух близькі за звучанням або подібні за артикуляцією звуки. Її лексичний запас не поповнюється тими словами, до складу яких входять звуки, що важко розрізнити, а це зумовлює

відставання в розвитку від вікової норми. Через це неможливо сформувати й граматичну будову мовлення. Багато прийменників або закінчень слів дитина не здатна сприйняти.

Причиною порушення лексичного сприйняття є нерозуміння дитиною змісту почутого. Дитина починає трактувати почуте довільно або підшукуючи у власній мовній свідомості схожі за звучанням конструкції. Їй важко засвоювати нові терміни, встановити змістові зв'язки між звучанням слова і його лексичним значенням, що обмежує поповнення активного словникового запасу.

Неоволодіння лексикою обмежує можливості вільно висловлювати власну думку. Сутність навчальної діяльності на уроці зводиться до слухання учителя та виконання завдань, якщо виникає така потреба. При цьому не відбувається осмислення інформації, критичного її опрацювання, виділення незрозумілого, аналізу достатності інформації (Журавльова, Л., 2018).

Психологи вказують також на те, що неповноцінна мовна діяльність відображається і на формуванні в дітей пізнавальної, діяльнісної, рухової, комунікативної та особистісної сфер. В пізнавальній діяльності порушення виявляються в зменшенні об'ємів запам'ятовування і відтворення інформації, нестійкості та порушенні розподілу уваги. Знижується вербальна пам'ять, діти забувають послідовні завдання, не можуть запам'ятати інструкції та налагодити серійну організацію рухів як результат обробки словесно-вербальної інформації.

За даними досліджень (Коцур, Н., Гармаш, Л., Товкун, Л. 2011), у дітей, які мають мовленнєву патологію, обсяг усіх видів пам'яті (особливо слухомовленнєвої) менший, ніж у здорових дітей. До другого класу в дітей із порушенням мовлення показники різних видів пам'яті зростають, але не досягають тих значень, що характерні для школярів із типовим розвитком.

Таким чином, у процесі навчання в молодшого школяра можуть виникають неоднозначні труднощі. Для них виявляється складним подання

вивченого матеріалу, що не відповідає його індивідуальному когнітивному стилю. Крім того, діти відчують труднощі з опрацюванням матеріалу, застосовуючи недосконалі способи для набуття нових умінь і знань.

При ускладненні порушень мовлення до цього можуть додаватися обмеження можливостей у розвитку пізнавальної діяльності. Увага в таких дітей нестійка, легко переключається на цікавіші для них об'єкти, розподіл уваги нерівномірний. Усвідомлення дитиною свого порушення мовлення та концентрація уваги на ньому тягне за собою відхилення в мотиваційній та емоційній сферах, що проявляється в невпевненості у власних силах, зниженні рівня самооцінки, когнітивних якостей особистості, що породжує відсутність інтересу до діяльності.

Отже, аналізуючи особливості мовлення та індивідуально-особистісного розвитку дітей з порушеннями мовлення та вплив цих особливостей на оволодіння та активність дітей в домінуючих видах діяльності, можна виділити групи труднощів, які спостерігаються в процесі соціалізації молодших школярів з мовними порушеннями в загальноосвітній школі.

1) це труднощі, пов'язані з відхиленнями мовлення (недостатній словниковий запас, невміння користуватися мовними засобами, специфіка форм комунікації і т.п.). Кожен вид мовного порушення накладає власний відбиток на спілкування. Через порушення мовлення звужуються соціальні контакти, що, в свою чергу, позбавляє дитину можливості більш ефективно спілкуватися, розвивати навички спілкування та діяльності;

2) труднощі, породжені соціальними факторами (обмаль досвіду та інформації, проблеми спілкування з дорослими та ровесниками, специфіка сімейного та класного мікрокліматів). Батьки, не надаючи належного значення спілкуванню з дитиною, позбавляють її навичок та досвіду соціальної взаємодії. Іншою крайністю є зловживання негативною оцінкою поведінки дитини з перенесенням негативної оцінки вчинку дитини на її особистість в цілому.

На поведінку дитини в суспільстві суттєво впливають уявлення про себе, власний вигляд, здібності, можливості, помилки, невдачі. Негативна установка блокує всі механізми мислення, а позитивна дає надію на успіх, і тоді зусилля дитини характеризуються рішучістю та впевненістю;

3) це труднощі, пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями дитини. Так, якщо для дитини характерні дратівливість, запальність, нестриманість, зайва чутливість, плаксивість, зниження самоконтролю, часті прояви поганого настрою, усвідомлення мовного порушення, то це неминуче призведе до істотних труднощів у встановленні міжособистісних контактів (Журавльова, Л., 2016).

Висновки. Отже, розвиток мовлення дітей молодшого шкільного віку із його затримкою є важливою соціально-педагогічною проблемою, яка повинна вирішуватися комплексно працівниками навчальних закладів, логопедами, батьками, лікарями, психологами.

Список використаних джерел

1. Журавльова, Л. С. (2016). Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвими порушеннями у системі освіти. Науковий часопис НПУ ім. МП Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. пр., (32), 101-108.

2. Журавльова, Л. С. (2018). Порушення психомовленнєвого розвитку учнів молодшого шкільного віку з дисграфією. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2(19), 135-140.

3. Коцур, Н. І., Гармаш, Л. С., & Товкун, Л. П. (2011). Динаміка стану здоров'я учнів на першому році навчання у школі. Редакційна колегія, 121.